

gen als de pokziekte zich voordoen. „Onze conclusie is derhalve: hier zoomin als bij eenig ander middel, waarvan beweerd wordt, dat het ziekte of pestilentie kan genezen, stuiten of voorkomen, staat uw religie aan de aanwending ervan in den weg.“

Hiermede hebben wij het voornaamste van hetgeen Kuyper over het vaccinatievraagstuk gedacht en geschreven heeft weergegeven.⁹⁾

Nu in onzen tijd het vraagstuk van den inentingsdwang opnieuw aan de orde is gekomen, loont het voorzeker de moeite na te gaan of de argumentatie van Kuyper juist was en zoo ja of ze ook op onzen tijd van toepassing is. In verband met het feit, dat tegenwoordig niet zoo zeer de theologische als wel de wetenschappelijke en staatkundige zijde van het inentings-probleem in geding is, zullen wij ons tot deze beide laatste kanten van het vraagstuk beperken.

Al dadelijk valt op te merken, dat de voorstelling alsof het nut der vaccinatie nog dubieus is, reeds toen onjuist was. Rijk Kramer¹⁰⁾ heeft dit indertijd met vele en duidelijke voorbeelden afdoende aangetoond. Thans is er wel niemand meer onder de medici te vinden, die de doeltreffendheid van de inenting betwijfelt.

Bij het tweede door Kuyper genoemde argument: dwang kan nooit gerechtvaardigd zijn eer er ziekte is, doet zich een eigenaardige moeilijkheid voor. Immers in de „Gemeene Gratie“¹¹⁾ ontwikkelt hij de stelling, dat het nemen van voorzorgsmaatregelen tegen ziekten, die ons kunnen overkomen, maar er nog niet zijn, niet alleen niet ongeoorloofd is, maar zelfs plicht en zegt hij ten opzichte van de pokken letterlijk: „Er is „bij uw kind nog van geen pokziekte sprake, maar „ze kan komen, en daarom zijt ge nu reeds verplicht elken u ten dienste staanden voorzorgsmaatregel te nemen om te zorgen, dat de pokken uw kind niet aantasten.“

Nu staat de zaak van Overheidsstandpunt gezien natuurlijk wel eenigszins anders, maar het is niettemin niet duidelijk waarom nu gewacht zou moeten worden tot er een epidemie uitbreekt, want dan zou de getroffen maatregel wel eens te laat kunnen komen.

In de derde plaats de stelling, dat de Regeering nimmer de vrije beschikking over het lichaam toekomt en derhalve het zelfbeschikkingsrecht van het individu over het lichaam altijd en onder alle omstandigheden onaantastbaar is. Nu is het volkomen juist, dat de Overheidsstaak ten opzichte van de volksgezondheid een beperkt karakter draagt, omdat naast en tegenover de Overheid staat de roeping der onderdanen om voor eigen gezondheid zorg te dragen.¹²⁾ De vraag mag echter gedaan of er geen omstandig-

heden zich kunnen voordoen, waarin de Overheid gerechtvaardigd is de vrije beschikking over het lichaam te eischen.¹³⁾ Men mag toch ter wille van de individuele vrijheid van den mensch de onderlinge solidariteit niet uit het oog verliezen. Zeker, men hebbe voor de persoonlijkheid diepen eerbied, omdat ieder mensch ook nu nog in den zondigen toestand van Gods geslacht is en voor de eeuwigheid bestemd. Maar, zegt Bavinck¹⁴⁾ zoo terecht, met de waarheid van de individualiteit verbindt de Heilige Schrift altijd die van de solidariteit. De Bijbel legt steeds een nauw verband tusschen persoonlijkheid en gemeenschap. Nooit en nergens staat de mensch op zichzelf. Hij wordt niet alleen uit, maar ook tot de gemeenschap geboren — tot de gemeenschap van gezin, geslacht, volk, staat, kerk en menscheid. Men verlieze daarom de enge verbinding van individualiteit en solidariteit nimmer uit het oog, noch in het gezin, noch in de kerk, noch in de maatschappij. Om deze reden achten wij dwang niet in absoluten zin te verwerpen. Wel komt deze pas in de allerlaatste plaats in aanmerking.

Over het vierde argument kunnen wij zeer kort zijn. Het is volkomen juist en thans gelukkig niet meer aan de orde, aangezien in de Wet op de Besmettelijke Ziekten van 21 Juli 1928 de z.g. gewetensbezwaren-clausule is ingevoerd. Hierbij is aan hen, die op grond hunner godsdienstige overtuiging gewetensbezwaar tegen vaccinatie hebben, een uitweg geboden.

Rest ons het laatstgenoemde argument, dat wel klemmend schijnt, maar het helaas niet is. De kwestie is n.l. deze, dat de vaccinatie wel deugdelijk is, maar niet onfeilbaar. Niettegenstaande de deugdelijkheid blijven de gevaccineerden, zij het in zeer geringe mate, vatbaar voor de pokziekte. Omdat Kuyper het gevaar, dat de gevaccineerden lopen door hen, die niet gevaccineerd zijn, miskende, heeft hij het dilemma verkeerd gesteld. Vanzelf kwam hierdoor ook het staatkundig gedeelte van het vaccinatie-probleem niet geheel tot zijn recht.¹⁵⁾

Al zijn wij het derhalve, gelijk uit bovenstaande uiteenzettingen blijkt, niet in alle opzichten met Kuyper eens, neemt dat niet weg, dat ook naar onze meening het streven van Kuyper, Staatsallemoening een krachtig halt toe te roepen, groote waardeering verdient en met name zijn waarschuwing: de Overheid ga niet te ver met het nemen van praeventieve maatregelen, nog altijd op haar plaats is. De grootste verdienste van Kuyper is o.i. echter gelegen in het feit, dat hij eens en voor goed heeft aangetoond de dwaling van hen, die zich om godsdienstige redenen tegen de inenting verzetten en dat de meening als zou het bestrijden van een besmettelijke ziekte gelijkstaan met een ingaan tegen God-zelf anti-gereformeerd is.

D.

A. C. D.

13) Deze vraag is meer van theoretisch dan van praktisch belang, want naar onze meening zullen zich nu en in de toekomst wel geen omstandigheden voordoen, waarbij vaccinatie dwang te rechtvaardigen zou zijn.

14) Dr H. Bavinck: Bijbelsche en religieuze Psychologie. Kampen, 1920, blz. 76.

15) Vgl. Dr Rijk Kramer, l.c., blz. 237.

vinden het vreemd zoo'n zakelijk stuk, al die fraaie pennekrullen en sierletters aan te treffen. We zijn de nuchtere zakelijkheid van de schrijfmachine te zeer gewend geraakt!

We moeten nu echter niet zoo dwaas zijn aan den verouderden stijl haar groote waarde te ontzeggen. Even goed zouden we kunnen gaan twifelen aan de rechtsgeldigheid van een in fraaie halen geschreven notaris-acte.

Integendeel. In Kuypers stijl openbaart zich het genie.

Het genie rijkt ver boven zijn tijd uit. En wij schrikken bij de gedachte, dat we 1937 eens beleven moesten, zonder dat we in een voorgaande eeuw het werk van een Kuyper gehad hadden.

Het genie werkt voor de toekomst. En Kuyper heeft voor een toekomst gewerkt, die zelfs over onzen tijd heenreikt.

Maar kenmerk van het genie is ook, dat hij staat met beide voeten op den zelfden bodem waarop zijn tijdgenooten staan.

Dat heeft Kuyper gedaan.

Iemand heeft eens gezegd: „Degene, die in de kroniek der volken als groot staat opgeteekend en machtig werkte, heeft zijn eeuw goed begrepen, doch de ideeën nooit zelf verwerkt.“

Ik geloof, dat we uit deze waarheid het geheim van Kuypers invloed op zijn tijd te verklaren hebben.

Het volk vereert zijn groote mannen wanneer het zich zelf in hen herkent.

Welnu, uit dit grondelement is Kuypers stijl opgebouwd. Kuypers kracht ligt in zijn vermogen te verwoorden wat er in de ziel der „kleine luyden“ leefde.

Hoe vaak zal het niet gezegd zijn in de huis-kamer, nadat vader het Heraut- of Standaard-artikel uitgelezen, vaak aan de zijnen voorgelezen, had: „Kijk, zoo is het nu, ik wist het eigenlijk wel, maar ik kon het nooit zoo onder woorden brengen“. Kuyper verstond de kunst de dingen zó te zeggen, dat het voor de zijnen de sterke suggestie had, alsof zij het zelf zeiden.

Aan dit grondbegrip is Kuypers stijl dienstbaar geweest. Kuypers stijl is steeds direct correlatief met den zin van zijn betoog. Vaak gaat hij uit van het axioma. Hoe dikwijls treft men niet de woorden: „vandaar dan ook“ of: „derhalve“, of: „overmits“ bij hem aan? Deze woorden zijn essentiële stijlfiguren bij Kuyper. Hij poneert een stelling, neemt aan, dat die als axioma onder zijn volgelingen leeft, en bouwt daar verder in schier wiskundig klare constructies en in suggestieve beeldenrijkdom zijn betoog uit op.

Vaak wordt het suggestieve element nog verhoogd, als hij er een vraag- en antwoordspel van maakt, waardoor het de levendigheid van een warm debat erlangt, of hij schept fascinerende tegenstellingen, om tenslotte de vraag te stellen, die allang geen vraag voor zijn alles aanvaardende lezers meer is.

Wanneer wij nog even op de drie hier boven geciteerde beelden van Kuyper terug komen zien we dit duidelijk geïllustreerd.

Als hij het beeld van de Aeolusharp gebruikt, krijgen zijn lezers de sterke suggestie van het allerfijnst besnaard instrument, en de groote Speler, die dat instrument bezielt, is de Heilige Geest zelf. Welnu, dit beeld wordt verbonden aan het Calvinisme, dat dus de allerhoogste uitdrukking is van het geloof in God en als Gods Geest hierin werken gaat, moet wel de schoonste harmonie, die deze wereld geven kan, aanschouwd en gehoord worden.

Het beeld is geweldig suggestief en bovendien door zijn teerheid en zachtheid hoogst mystiek. Juist wat Kuyper hier noodig heeft.

Als Kuyper de scherpe tegenstelling poneert tusschen een Parijsche Hetaire, een Londonsche Suffragette enerzijds en de eenvoudige Hollandse huisvrouw anderzijds, valt er inderdaad weinig meer te discussiëren. En voor wie deze tegenstelling aanvaardt, valt niets meer te bepleiten en te klagen.

Ook hier is het weer de sterke suggestie die het doet. En als Kuyper spreekt over „liberalisten“, die wel hetzelfde kunnen zeggen maar daarom nog niet het zelfde meenen als de antirevolutionairen, dan is het ook hier weer het imponerende beeldgebruik dat beslist. Nu geen teerheid en mystieke beeldspraak, maar het zijn ramschepenen, die op elkander inbeuken, „monsters“ met machinerieën die de „stuwkracht“ in de „lendenen inblazen“ moeten. Hier moet de suggestie gegeven worden van onverzoonlijken strijd, de antithese met kruitdamp en kanongebulder, waarin de onoverbrugbare kloof, die er tusschen liberalen en antirevolutionairen gaapt, scherp in het oog springt.

Men gevoelt, dat dit beeldgebruik den menschen, die in innige mystiek als het ware de Aeolusharp in eigen ziel hoorden ruïschen, die van de Parijsche vrouwen niet veel anders gehoord hadden, dan dat het lichtekooien waren en die in iedere Londonsche vrouw een met keistenen gewapende suffragette zagen, en in eigen gezinsleven het patriarchaal verband bewaarden, die tenslotte nog gebukt gingen onder de tyrannie van een Kappene de Copello en in het liberalisme den fellen vijand wisten van al wat het antirevolutionair beginsel beleed, onder de machtige bekoring van

Kuypers ta uit, dat Ku te zijn. Da omdat het dat Kuypers weet, omde stelpenden krachtig in indringen, Kuyper de op zijn mo teerd!

Typeeren voor „De achter zijn drukkerij om en vro onderdeel, papier uitte weet, moel om dezen l de naam „Hij heeft beeld in z Betreft d meer?

Voistrekt De stijl is De groote niale greep seeren van deze volks hij tot acti Daaruit a Zij is maar wordt behe wendig pro Vandaar Kuyper bes

Wanneer Calvinistische vadersen be spreekt hij harte; als grondstelin dat volk v axioma, wa zinnen, zijn en constru welke aan E volk strijdt hij dat in lures van d te voren leeren; als bruikt hij d geloovend l kamer.

Hij is ta nieuwe taal den, zelfs: meenschap, Wij denken ontsiert der kunst het l spelen“. Er waarmede l te slijpen v

Zijn stijl er volstrekt door hij be

Maar dat zijn tijd, Ge telen heeft geen stijl s van den tij

Kuyper h van deze w

Maar daa stijl niet m schen de ja een kloof. I dicaal vera geldt, dan z ses moeurs iemand het aard, verlar

Hieruit m meer tot b spreekt.

Zij staan ten zich ni den stijl lat zoo weinig een levensl het mystiek meer toe. Z in Parijs no en in Lond rechtvrouw van vandaal lijke huisme willen. En d en antirevo democraten den antirev plaats name bij het beel ramtorens i

Dr Kuyper, zijn tijd en zijn stijl.

Het is een opmerkelijk verschijnsel dat men de jongeren moeilijk tot bestudeering van Kuypers werken kan overhalen.

Zij stuiten op Kuypers stijl.

De overladen rijkdom van zijn taal, het weelderig beeldgebruik, zijn archaïsmen, zijn climaxen, zijn tegenstellingen, zijn axioma's, het geeft hen iets onzekers, het brengt hen onder een suggestie, waaronder zij niet komen willen.

Men kan zich afvragen waar dit verschijnsel aan te wijten is.

Zij zijn toch kinderen van dat zelfde volk, dat eens bij de Kuypersche taal geleefd heeft, voor wie die taal eens het dagelijksch brood geweest is, het onontbeerlijk zielevoedsel, dat hen sterkte naar hoofd en hart.

Zij zijn toch kinderen van het geslacht, dat zijn troost vond in het lyrisch proza van zijn liefelijke meditaties, dat gefundeerd werd met het uitgehouwen lapidair proza van zijn leaders in Heraut en Standaard, dat gesterkt werd met het brillant proza van zijn asterisken, dat onderwezen werd door zijn didactisch proza in deputaten- en school-dagredevoeringen.

Maar laat ons eerlijk zijn.

Hoe staan wij, die in de volle kracht van het leven zijn, tegenover Kuypers stijl?

Is dat nog precies zoo als twintig jaar geleden toen we er voor 'leerst kennis mee maakten?

Hoe hebben we toen met dien stijl gedweept!

We leerden fragmenten en brokstukken uit het hoofd en citeerden op de jongelingsvereniging bladzijden proza van Kuyper. Denken we eens aan het aangrijpend beeld van de „Aeolusharp“, die, zuiver in haar snaren gespannen, in het venster van Gods heilig Sion gereed dient te liggen“. Hoe dweepten we niet met de meeslepende

climax, die Kuyper gebruikt aan het slot van het boekje: „De eerepositie der vrouw“, waar hij de tegenstelling poneert: „Plaats in uw gedachten naast elkander de geëmancipeerde Hetaire van Parijs, de Suffragette van Engeland en de nog steeds zoo éénige Huisvrouw uit het Hollandsche burgerlijke leven, en we klagen niet meer en we pleiten niet meer, maar we laten aan u zelf de keuze“. En we denken aan Ons Program, waar Kuyper spreekt over: „Het geloof der Natie“ en uiteenzet, dat, waar „liberalisten“ en antirevolutionairen soms het zelfde doen, het daarom dan toch nog niet het zelfde is, daarbij zich bedienend van dit imponerend beeld: „Twee ramtorens kunnen in een zeeslag op elkander inbonzen, elkander beuken, elkander rammeien en in den grond trachten te boren, die desniettemin precies eender gebouwd zijn, waarbij zelfs niets belet, dat ze van de zelfde werf komen, door den zelfden bouwmeester naar een zelfde model zijn geteekend, waarbij het zich zelfs laat denken, dat de machinerieën, die aan beide monsters stuwkracht in de lendenen inblazen moeten, van een zelfde ijzerfabriek herkomstig zijn, dat de stukken zelfs in een zelfden ijzervorm gegoten zijn, met metaal uit eenzelfde gloeioven gevloeid.“

Niet waar, in zulk een stijl proeft ge Kuyper. En we hebben er mede gedweept.

Doen we dat nog?

Lezen we nu nog Kuypers boeken alleen al om zijn stijl? Of hebben zijn werken thans niet veel meer dan „nachtslag“ waarde voor ons?

Wanneer we onze blikken over de Kuyperplank in onze boekenkast laten gaan, verklaren we eerlijk, dat ook wij er aan ontgroeid zijn.

Kuypers stijl maakt op ons den indruk, die een koopacte van zestig jaar terug op ons maakt. We

ik, al die fraaie
reppen. We zijn
rijfmaschine te

waas zijn aan
waarde te ont-
aan gaan twij-
een in fraaie
baart zich het

jd uit. En wij
7 eens beleven
orgaande eeuw
hadden.
st. En Kuyper
die zelfs over

ook, dat hij
zelfden bodem

ene, die in de
topgeteekend
goed begrepen.

id het geheim
te verklaren

annen wanneer

Kuypers stijl
zijn vermogen
der „kleine

in in de huis-
of Standaard-
voorgelezen,
t eigenlijk wel,
woorden bren-
de dingen zóó
de sterke sug-
n.
stijl dienstbaar
rect correlatief
k gaat hij uit
t men niet de
„derhalve”, of:
orden zijn es-
ij poneert een
ma onder zijn
erder in schier
in suggestieve

ment nog ver-
antwoordenspel
gheid van een
fascinerende
aag te stellen,
aanvaardende

hier boven ge-
komen zien we

sharp gebruikt,
gestie van het
en de groote
is de Heilige
rdt verbonden
lerhoogste uit-
d en als Gods
d de schoonste
n, aanschouwd

en bovendien
toogst mystiek.
t.

ng poneert tus-
ondensche Suf-
ge Hollandsche
lerdaad weinig
ie deze tegen-
te bepleiten en

uggestie die het
„liberalisten”,
ar daarom nog
revolutionairen,
reerende beeld-
id en mystieke
hepen, die op
t machinerieën
enen inblazen”
egeven worden
hese met kruit-
le onoverbrug-
en en antirevo-
log springt.

uik den men-
vare de Aeolus-
en, die van de
5 gehoord had-
ren en die in
keisteenen ge-
gen gezinsleven
n, die tenslotte
e van een Kap-
isme den fellen
ntirevolutionair
e bekoring van

Kuypers taal brengen moest. In zijn stijl komt het uit, dat Kuypers kracht ligt in „tolk van het volk” te zijn. Dat volk geloofde op gezag, op zijn gezag, omdat het onder de dwingende suggestie staat, dat Kuyper niets anders zegt dan het zelf al lang weet, omdat het, door den wegsleependen en overstelpenden stijlrijkdom, waarin de klare beelden krachtig in overweldigende phalanxen op de lezers indringen, geen tegenweer meer heeft. Wat heeft Kuyper de veroverende macht van de beeldd spraak op zijn menschen gekend en meesterlijk gehanteerd!

Typeerend is het volgende: Als hij een driestar voor „De Standaard” schrijft en de copyjongen achter zijn stoel staat te wachten om deze naar de drukkerij te brengen, keert Kuyper zich plotseling om en vraagt hem naar den naam van een machine-onderdeel, dat hij voor den jongen met potlood en papier uitlekent. En als de jongen het niet zeker weet, moet hij naar den smid in de Foeliestraat om dezen te vragen en eerst als Kuyper weet, dat de naam „blokkussen” goed is, schrijft hij verder. Hij heeft het technisch woord noodig voor een beeld in zijn betoog.

Betreft dit nu alles slechts een vorm zonder meer?

Volstrekt niet.

De stijl is de mensch.

De groote beteekenis van Kuyper ligt in de geniale greep op de kleine luyden, in het organiseren van de potentiële krachten, die latent in deze volksgemeenschap aanwezig waren en die hij tot actieve ontlading te brengen wist.

Daaruit alleen moel zijn stijl verklaard worden. Zij is maar niet bijkomstig, geen ornament, maar wordt beheerscht door den inhoud, is er het noodwendig product van.

Vandaar ook de rijke nuanceering in zijn stijl. Kuyper beschikt feitelijk over velerlei stijl.

Wanneer hij tot dat volk spreekt van de aloude Calvinistische belijdenis, die door het bloed der vaderen bezegeld werd, is zijn stijl archaïsch, spreekt hij van Gode, hulpe, trooste, geloove, harte; als hij dat volk onderwijst grijpt hij een grondstelling, die als oer-waarheid in de ziel van dat volk verankerd ligt en aanvaardt deze als axioma, waarop hij, in van beelden zwaar geladen zinnen, zijn gedachtenschema's verder ontwikkelt en construeert tot een afgeronde beschouwing, welke aan hoofd en hart voldoet; als hij voor dat volk strijdt in zijn polemieken en aanvallen, doet hij dat in sterk agressieven vorm en met de alures van den koninklijken overwinnaar, die reeds te voren weet op alle flanken te zullen triumfeeren; als hij dat volk mediteerend nadert, gebruikt hij de innige taal van het warmvoelend en geloovend hart, in den zoeten stijl van de binnenkamer.

Hij is taalkneder bij uitnemendheid; hij schept nieuwe taalfiguren, die gevleugelde woorden worden, zelfs buiten de grenzen van eigen volksgemeenschap, woorden, die nationaal bezit werden. Wij denken aan: „Eer is teer”; „het boekkleed ontsiert den man niet”; „wierook bedwelmt”; „de kunst het klavier van de volksconsciëntie te bespelen”. En dan denken we aan de virtuositeit, waarmee hij versleten taalclichés nieuw relief in te slijpen wist!

Zijn stijl is essentiëel met zijn levenswerk, ze is er volstrekt één mede. Zij is de eenige vorm, waardoor hij bereiken kon wat hij bereikt heeft.

Maar daarom is zijn stijl ook verbonden aan zijn tijd. Geen grootheid gedijt, die niet haar wortelen heeft in het hart van den tijd. Maar ook geen stijl spreekt tot het volk, die niet de stijl is van den tijd.

Kuyper heeft dit begrepen en hij had de macht van deze wetenschap gebruik te maken.

Maar daaruit is ook te verklaren, dat Kuypers stijl niet meer spreekt tot onzen tijd. Er ligt tusschen de jaren van vóór en na den wereldoorlog een kloof. De levensstijl van de menschheid is radicaal veranderd. En zoo het van eenigen tijd geldt, dan zeker van den onze: „Ce siècle autre et ses mœurs, demande un autre style”, of zooals iemand het vertaald heeft: „deze eeuw van and're aard, verlangt een and're stijl”.

Hieruit moet verklaard worden dat Kuyper niet meer tot het geslacht der na-oorlogsmenschen spreekt.

Zij staan kritisch tegenover zijn lectuur. Zij willen zich niet critiekloos onder de suggestie van zijn stijl laten brengen. Zij kennen — helaas — zoo weinig meer de innige mystiek, die er van een levensbeschouwing uitgaat, daarom spreekt het mystieke beeld van de Aeolusharp hen niet meer toe. Zij hebben over de grenzen gekeken en in Parijs nog andere vrouwen dan Hetairien gezien en in Londen waren het lang niet allemaal kiesrechtvrouwen, evengoed als het in het Nederland van vandaag volstrekt niet allemaal meer deugdelijke huismoeders zijn, die Spreuken 31 betrachten willen. En de felle antithese tusschen „liberalisten” en antirevolutionairen is hun, sedert vrijzinnig-democraten en liberalen broederlijk in een door den antirevolutionairen leider gevormd Kabinet plaats namen, een abstract begrip geworden, waarbij het beeld van elkander in den grond borende rancoren ietwat vreemd aandoet.

Wij zullen met deze feiten rekening moeten houden ook in onze „kerktaal”.

Of wij dezen gang van zaken betreuren moeten? Ik geloof het niet.

Dat zou wel zoo zijn, wanneer wij Gereformeerden in dezen tijd van nieuwen stijl, geen eigen stijl gevonden hadden. Maar dat is door Gods genade niet zoo.

Gods werk is door Zijn genade gelukkig niet aan den stijl van één gebonden.

Als de tijd van de sierlijke pennekrullen moel plaats maken voor de nuchtere zakelijkheid van de schrijfmachine, kan Gods werk ook in de taal der nuchtere zakelijkheid verheerlijkt en verklaard worden.

En dat kan niet alleen, maar dat móet dan ook. Anders raakt de Kerk van den „heirweg in het slop”.

Er zijn nog menschen — en we kunnen hun geestelijke constructie verstaan — die meenen, dat Kuyper trouw blijven, zeggen wil: bij Kuyper blijven staan. Dit is onjuist, integendeel, dit beteekent: Kuyper ontrouw worden. Kuyper sprak in de taal van zijn tijd; dat voorbeeld volgen wil zeggen: spreken en schrijven in de taal van dezen tijd.

Dit houdt niet alleen verband met den vorm, maar zeer zeker ook met de inhouden van wat de Kerk in dezen tijd te geven heeft.

Kuyper was tot een ander werk geroepen dan de geestelijke leiders van ons Kerkelijk leven in onzen tijd.

Kuyper verrichtte fundamenteelen, grondlegenden arbeid. Hij organiseerde verspreide en latente krachten in ons volksleven. Hij zocht den band weer met de „onder het stof begraven” belijdenis, deed het volk zijn roeping weer verstaan. Hij haalde dat volk uit de nachtschuit. Het zien

hoezeer het beneden zijn geestelijken stand geleefd had, liet het zijn ambten zien, zijn plicht te leven als profeten, koningen en priesters Gode toe eere, gaf het zijn zelfrespect, zijn zelfvertrouwen weer terug, ontlastte het van zijn minderwaardigheidsgevoel, gaf het zijn plaats weer in het nationale volksleven, en bij al dezen reuzenarbeid paste zijn stijl wonderwel.

Maar daarbij kunnen wij niet blijven staan. „Onze tijd en onze roeping” vraagt een anderen stijl, wijl hij een anderen inhoud vraagt.

Het ware wel te wenschen, dat verschillende van onze leiders en predikanten dit beter begrepen.

Er bestaat onder ons zoo iets als een studie over: „Kerktaal en leven”, waarom ligt die niet op de schrijftafel van al onze domine's?

We klagen zoo vaak over het jonge geslacht, dat de taal van een vorige eeuw niet meer verstaat. Waarom luisteren we niet beter naar Romeinen 12: 11, waar volgens de Luthersche vertaling staat: „Schickel euch in die Zeit”, („richt u naar den tijd”, een woord dat ons, kerkmensen, wel iets te zeggen heeft).

En als die taal van dezen tijd soms wat al te zakelijk, soms wat al te moeilijk, soms wat al te gedrongen en te gecompliceerd en te gedachtenrijk schijnt, laat ons ons verheugen dat de Kerk ook voor dezen tijd een stijl gevonden heeft, waar het essentiële werk van Kuyper reformatorisch voortgang kan vinden, dat er gebouwd kan worden op de fundamenteelen door hem gelegd, dat er detailleering en opbouw is naar het bestek, door zijn hand geteekend.

Want, wee de kerk, die in den wereldstijl zonder stijl komt te staan of een stijl handhaaft, die geen mogelijkheid voor op- en uitbouw bieden kan.

Zij gaat de nachtschuit weer in!

RUDOLF VAN REEST.

Dr Kuyper over het Calvinisme.

In October 1898 heeft Dr A. Kuyper te Princeton (N. J.) zijn bekende zes Stone-lezingen gehouden over „Het Calvinisme”. Nog één jaar, en westaan daar al weer volle veertig jaar van af. Toen Kuyper ze uitsprak had de principiële strijd tot bewaring, voor de wereld, van „de christelijke erfenis”, en dat „om haar een nog hooger ontwikkeling te doen tegengaan” reeds bijna „veertig jaren van zijn ten avond neigend leven uitgeput”. Wij vragen ons, na nog bijna veertig jaar af, hoe groot de geloofsmoed van hem geweest is, die, „dank zij die erfenis”, de wereld „een nog hooger ontwikkeling” wilde „doen tegengaan”. En we herinneren in dit gedenkjahr ons, hoe hevig de afkeer van het woord „ontwikkeling” in de laatste jaren geworden is, hoezeer met name van de zijde der dialectische theologie het ideaal, dat Kuyper zich stelde, recht uit onchristelijk genoemd is. Het „neo-calvinisme” is juist om deze stoute taal van dezen zijn opvallenden beraut scherp aangevallen. En wij, — wijzelf staan ook in de moeilijke positie van wie, ter bewaring van Kuypers grondgedachten, op enkele punten van hem móeten verschillen. Helgeen — men zie het slot van Prof. Honigs artikel — geheel in Kuypers eigen lijn kan liggen.

Zoo is het te verstaan, dat in dit herdenkingsjaar onze gedachten in de eerste plaats naar Kuypers Stone-lezingen uitgaan. Wat in Kuypers werk blijvend en beheerschend is, vindt daar min of meer zijn kort begrip. Het kan dan ook niet anders, of een positiebepaling tegenover Dr Kuypers levenswerk vindt zich grootendeels uitgedrukt in een „Auseinandersetzung” met bedoelde lezingen.

Waar volledigheid hier is uitgesloten, zullen we volstaan met vermelding van de o.i. meest sailante punten.

De vóór-onderstellingen, waarvan dit boek uitgaat, mogen bekend geacht worden: in een kamp op leven en dood strijden twee wereldbeschouwingen met elkaar. Onder den verzamelnaam „modernisme” vat Dr Kuyper samen alle streven, dat „een wereld uit den natuurlijken mensch opbouwen wil”; waartegen dan verzet rijst van de zijde van „al wie voor Christus als den Zone Gods eerbiediglijk neerknielt”; juist deze laatste is het dan, die zich met den auteur vereenigt in het streven om „de Christelijke erfenis” te bewaren, te ontwikkelen, en daarmee de wereldontwikkeling zelf te dienen.

Het „modernisme” is hier blijkbaar breder bedoeld, dan dat het alleen maar aanduiding zou willen zijn van een bepaalde richting in de theologie; Kuyper denkt hierbij aan de fransche revolutie, het duitsche pantheïsme, de engelsche evolutieleer. En geen minder belang staat z.i. op het spel, dan het christendom zelf: „geen twijfel, of het Christendom IS in gevaar”. In den zóó ernstigen strijd nu gaat het voor zijn besef tenslotte om de vraag van revolutie contra reformatie. Ja: contra Reformatie. Want als Kuyper het „calvinisme” wil verdedigen, en in zijn spankracht doen zien, dan kent hij het niet als

een bepaalde nuance binnen het protestantisme, of als een sector binnen den protestantschen cirkel, doch „als de voleinde evolutie van het Protestantisme” (ed. Kok, Kampen, 36).

De greep is aanstonds geniaal, en breed is het gebaar: niet een calvinistisch „stand-je” is hier door Dr Kuyper afgehuurd, teneinde dan daarvoor zich in postuur te zetten en, staande temidden van ettelijke collega's-protestanten, tegen hen op te bieden, en de beste protestantsche waar aan te bieden. Verre vandaar: de man, die werkelijk het calvinisme doet zien in zijn bedoelen en beteekenis, heeft tegelijk het protestantisme doen kennen: wie het dáár niet meeneens is, die heeft den zin der Reformatie feitelijk miskend.

Er is nog een andere reden trouwens, waarom Kuyper de rol van aanprijzer van een concurreerend eigen „standje” op de bonte markt van „het protestantisme” afwijst. Wat heeft men aan de „apologetiek”? zoo vraagt hij, en hij bedoelt: het apologetiseeren? Elders merkt hij op, dat wie zich tot de defensieve houding bepaalt, gedwongen wordt, de zig-zag-beweging van den tegenstander te blijven volgen, al is het dan ook in tegengestelde richting. Hier is zijn bezwaar, dat de apologeten „onveranderlijk begonnen zijn met het juist aangevallen bolwerk prijs te geven, om zich op een daarachter liggend ravelijn terug te trekken” (7). Een forsche inzet dus.

Geen wonder, dat even forsche aanvallen geopend zijn tegen den redenaar van de Stonelectures. Met name dan zijn principiële tegenover elkaar stellen van twee wereldbeschouwingen, en het beweren, dat met prijsgeving van de ééne en aanvaarding der andere de „eere Gods” gemoeid was, en dat het een kwestie was van gelooven, dan wel niet-gelooven, is fel bestreden. Bestreden om zijn formeele onderstellingen en om zijn materiële en concrete inhouden. Men roept in onze dagen, dat waarachtig „gelooven” nimmer kan zijn het doen van een keuze tusschen twee wereldbeschouwingen: gelooven is wat anders, en dan heel wat anders, dan het rusten op, of in, of door beschouwingen. Gods werkelijke openbaring is — zoo heet het — in beschouwingen niet onder-dak-te-brengen. Zij is levende, actuele, overweldigende tegenwoordigheid van God, momenteele Goddelijke werkzaamheid. Ze brengt nooit tot rust, en komt ook zelve nimmer in stand van rust. Ze bedient zich alleen maar van onvoltooid-tegenwoordige tijden, nooit van voltooid-verledene of voltooid-tegenwoordige. Wat zou daar Kuypers neo-calvinistische antithese-leer? Zij is een akute saecularisatie van het christendom.

Weer anderen hebben op geheel andere gronden Kuyper om zijn grondgedachten, zijn vóór-onderstellingen in dezen bestreden. Tegen hem is door den hoogleeraar Eerdmans ingebracht, dat hij met betrekking tot de leer van 't wonder, de wedergeboorte, de ingeving der Schrift, de voorbeschikking, de kerk, van Calvijn's leertype grondig afgeweken is; dat hij dus de tegenstelling tusschen orthodoxie